

เปรียบเทียบสำนวนภาษาของวรรณกรรมคำชอกับวรรณคดีภาคกลาง

วรรณกรรมคำชอเป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่นักชอภาคเหนือ ส่วนวรรณคดีภาคกลางเป็นที่รู้จักในหมู่นักชอภาคกลาง กวีภาคกลางไม่มีโอกาสอ่านวรรณกรรมคำชอเพราะไม่เข้าใจภาษาถิ่นที่ใช้ ในขณะที่นักแต่งคำชอของภาคเหนือได้อ่านวรรณคดีภาคกลาง ดังนั้นอิทธิพลของวรรณคดีภาคกลางน่าจะถ่ายทอดมาสู่วรรณกรรมคำชอได้โดยง่าย แต่ความจริงคำชอเรื่องต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีภาคกลางน้อยมาก มีสำนวนโวหารเพียง 5 - 6 สำนวนเท่านั้นที่คล้ายคลึงกับวรรณคดีภาคกลาง เรื่องสุวรรณะหอยสังข์ มีส่วนคล้ายคลึงกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง และการพรรณนาบทศรียที่คงเลียนแบบจากวรรณคดีภาคกลาง นอกจากนี้วรรณกรรมคำชอมีสำนวนภาษาเป็นแบบของตัวเอง มีเอกลักษณ์ซึ่งไม่เหมือนกับวรรณคดีภาคกลาง เช่น ในด้านการพรรณนาความงามของผู้หญิง และการพรรณนาธรรมชาติต้นไม้ ดอกไม้ในป่า

ผู้วิจัยขอแยกกล่าวถึงวรรณกรรมคำชอกับวรรณคดีภาคกลางเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. สำนวนภาษาจากวรรณคดีภาคกลางที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำชอ เช่น สำนวนโวหารบางสำนวน การพรรณนาบทศรีย และเรื่องสุวรรณะหอยสังข์ ที่คล้ายคลึงกับบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องสังข์ทอง
2. เอกลักษณ์ของวรรณกรรมคำชอ ซึ่งไม่ปรากฏอิทธิพลทางสำนวนภาษาจากวรรณคดีภาคกลาง เช่น การพรรณนาต้นไม้ ดอกไม้ และชมความงามของผู้หญิง

สำนวนภาษาจากวรรณคดีภาคกลางมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำขอ

วรรณกรรมคำขอของภาคเหนือเกิดขึ้นตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ของภาคกลาง จากการถ่ายทอดวัฒนธรรมถึงกัน สำนวนภาษาในวรรณคดีภาคกลางบางสำนวนจึงปรากฏอยู่ในคำขอ 4 - 5 เรื่อง สำหรับอิทธิพลของวรรณคดีภาคกลางที่มีต่อวรรณกรรมคำขอในคำนำสำนวนภาษา มีอยู่ 3 ลักษณะ ดังนี้

- ก. สำนวนภาษาที่คล้ายคลึงกัน มีประมาณ 5 - 6 สำนวน
- ข. การพรรณนามาบท้อจรรยาซึ่งวรรณกรรมคำขอได้แยกจากวรรณคดีภาคกลาง
- ค. เรื่องสุวรรณหอยสังข์คล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทอง ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ก. สำนวนภาษาที่คล้ายคลึงกัน

สำนวนที่ 1

คำขอเรื่องข้างฉันทันต์ กับวรรณคดีไทยเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ มีสำนวนคล้ายคลึงกันอยู่ตอนหนึ่ง คือตอนพรรณนาความรักของฝ่ายหนึ่งที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งอย่างทวมทนจนถึงถึงความปรารถนาไว้ว่า ถ้าเกิดชาติใดก็ขอให้ได้พบได้เป็นคู่ครองหรือเกื้อกูลกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นสิ่งใด อีกฝ่ายก็ขอเกิดเป็นคู่ของสิ่งนั้นทุก ๆ ชาติ ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีนั้นพรรณนาความรักความปรารถนาของพระอภัยมณีที่มีต่อนางละเวงเป็นความรักของชายที่มีต่อหญิง แต่ในคำขอเรื่องข้างฉันทันต์ (ข้างฉันทันต์) เป็นการพรรณนาความรักของนางสุภาคาที่มีต่อพญาข้างฉันทันต์ เป็นความรักของหญิงที่มีต่อชายดังนี้

ฉันทันต์				พระอภัยมณี			
ชาย	ปลา	หญิง	น้ำ	หญิง	น้ำ	ชาย	ปลา
ชาย	หงส์	หญิง	น้ำ				
ชาย	แมงมุม	หญิง	สายใย				
ชาย	หิ่งห้อย	หญิง	แสงหิ่งห้อย				
ชวย	นก, หนู	หญิง	ต้นไม้ ผลไม้ และกิ่งใบ	หญิง	บัว	ชาย	ภมร
ชาย	ราชสีห์	หญิง	ป่าไม้และถ้ำ	หญิง	ถ้ำ	ชาย	ราชสีห์

จะเห็นว่าผู้แต่งวรรณกรรมทั้งสองเรื่องได้เปรียบเทียบสมบัติให้ผู้ชายเป็นสัตว์ทั้งสองเรื่อง มีทั้งสัตว์เล็กไปจนถึงสัตว์ใหญ่ และหญิงก็เป็นสิ่งที่เกื้อกูลสัตว์นั้น เช่น เป็นน้ำ ต้นไม้ ถ้ำ สายใยแมงมุมและแสงหิ่งห้อย ซึ่งเป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

เนื้อความในคำขอเรื่องข้างฉันทันต์ พรรณนาความรักของนางสุภกตาไว้ดังนี้

ก้นเจ้าพอช่าง	เกิดเป็นมัจฉา
น้องขอรวมปลา	เป็นน้ำเตอมเตน
หื้อเจ้าเย็นใจ	ลุยลอยหวายเหลน
อย่าหื้อสะเด็น	แตกฟุ้ง
หลอนเจ้าเกิดเป็น	แมงมุมกำปung
น้องขอเกิดไค	สายใย
หื้อเจ้าเจองจัน	ไคเหลนตามใจ
คักกัันอันไค	ฝูงสัตว์ใหญ่หนอย
แมนเจ้าเกิดเป็น	ท้าวหิ่งห้อย
น้องขอเป็นพลอย	ยิบยิด

ไคสองทวยคน
 สองแสงสงแจจ
 เจ้าเกิดจันทา
 นองขอเทียมกัน
 แมนเป็นนกกหนู
 มอนขอทวยกาง
 ขอเป็นรูกษา
 หือเจ้าสอกโค
 ขอเป็นกิ่งไม้
 หือเจ้าไคจุม
 เป็นราชสีห์
 นองขอเป็นตาง
 เป็นหินสีลา
 หือเจ้าอยู่โค
 เป็นหงสหานฟ้า
 ขอเป็นสาคร
 เป็นน้ำเย็นใส
 ไคอาบลูยลอย
 ไคจุมเย็นใจ
 ยามลาเหลน

ติคกนหัวทิศ
 ไพรพัน
 แผลงหลาสุวรรณ
 ติคณั้รวมสร้าง
 อยู่ตงปากวาง
 มาทไท
 และผลหน่วยไม้
 เจยจุม
 แมงใบหนาถม
 แปงรังอยู่สร้าง
 ฤทธิ้อาจอาจ
 ปาไม้
 ภูเขาเจืองไท
 บิงนอน
 แอวลาบินจอน
 วารีใหญ่กว้าง
 หือเจ้าไคสร้าง
 สอคไซ
 พระองค์เหงาไท
 วารี¹

¹ ไคถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง ข้างสะตัน

ในหนังสือพระอภัยมณีของสุนทรภู่	ก็ได้พรรณนาความรักของพระอภัยมณีไว้ดังนี้
ถึงม้วยคินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมัครสมาน
แม่เกิดในใต้อาสนวิหาร	ขอพบพานพิศवासไม้อคลาคลา
แม่เนื้อเย็นเป็นดวงมหรรถพ	ที่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม่เป็นบัวแก้วที่เป็นกุมรา	เซยงกาโกสุ่มปทุมทอง
เจ้าเป็นดั่งอำไพขอให้	เป็นราชสีห์สมสู่เป็นคู่สอง
จะคิดตามทรมสงวนवलละอง	เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป

ส่วนที่ 2

คำขอเรื่องพญาพรหมกับวรรณคดีไทย เรื่องอิเหนา ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนคำตัดพ้อต่อวาระหว่างหญิงชายว่าในยามรักนั้นของที่ขมก็กลายเป็นหวาน ถึงยามซึ่งของที่หวานอย่างอ้อยตาลก็ว่าขมไปได้

พญาพรหม		อิเหนา
ชายตัดพ้อหญิง		หญิง(นางจินตะหรา)ตัดพ้อชาย (อิเหนา)
ยามเมื่อนองรัก	น้ำสมว่าหวาน	เหมือนเขาเปรียบเทียบความเมื่อยามรัก
ใจเจยบาน	น้ำตาลวาสม	แต่น้ำขมก็ขมก็ขมหวาน
		ถึงยามยี่จี้จี้กรอยทั้งอ้อยตาล
		เคยไปรดปรานเปรี้ยวเค็มรู้เต็มใจ

² ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง พญาพรหม

ส่วนที่ 3

คำขอเรื่อง พญาพรหมกับวรรณคดีไทย เรื่อง นิราศนรินทร์ ของนายนรินทร์วิเศษ เป็นผู้แต่ง มีความตอนหนึ่งกล่าวว่า การที่ทองปลัดพรากรจากภรรยาในครั้งนี้ คงเป็นเพราะ เคยทำให้สัตว์พลัดคู่กัน บาบนั้นจึงมาสนองให้เขาทองจากภรรยาในชาตินี้

พญาพรหม	นิราศนรินทร์
รื้อว่าบุบเป่ ป้างหลังภาวะ	รอยบุญเรารวมพ้อง พบกัน
รอยวาซา ท้ามา	บาบแมงสองทำทัน เทาสราง
ไคเอาลูกนุก พรากแมมมาตา	เพรงพรากสัตว์จำพัน พลัดคู่ เขาฤา
หื้อเจียนจากกา รังนวนบอนเหลน	บุญรวมบาปจำวาง นุขรางเวียนไกล
กัมสยอง คอบคินสายเสน	
เดิงเคิงจาย ชาตินี้ ³	

ส่วนที่ 4

คำขอเรื่อง พญาพรหมกับวรรณคดีไทย เรื่อง โคลงโลกนิติ ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร มีข้อความตอนหนึ่งที่ตรงกันว่า มหาสมุทร ที่ว่าลึกลงนั้นยังสามารถหยั่งใถ้ว่าลึกเท่าไร แต่ใจคนนั้นยากจะหยั่งได้

3 ใถ่ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง พญาพรหม

พญาพรหม		เรื่อง โคลงโลกนิติ	
มุนษย์ดุมฟ้า	โลกหล้าใจเห็นยาว	พระสมุทรสุดลิกถัน	คณนา
เล็กขอมือเดียว	ไทรอนหยิ่งไค	สายคิ่งทึงทอคมา	หยิ่งไค
สาครรา	งกกาเหนือไค	เขาสูงอจวิควา	กำหนด
จาเต็มไป	เขี้ยวเล็ก	จิตมุนษย์นี้ไซร	ยากแท้หยิ่งถึง
สิบชาววา	หยิ่งลงไคเล็ก		
ก่ากอนัก	โบราณ ⁴		

ส่วนที่ 5

กล่าวขอเรื่องชีวหาลินคำ กับวรรณคดีไทยเรื่องโคลงโลกนิติ กล่าวถึงการคบคน
 ไม่ดีทำให้เสียชื่อเสียงไปควย เหมือนปลาร้ามีกลิ่นเหม็นเมื่อห่อควยใบคา ก็ทำให้ใบคามี
 กลิ่นเหม็นไปควย

ชีวหาลินคำ		โคลงโลกนิติ	
จาเปรียบเต็มเหมือน	ใบคาห่อฮา	ปลาร้าพันห่อควย	ใบคา
ปกบกุม	เหม็นไป	ใบก็เหม็นคาวปลา	คละคลุ้ง
คนจำพวกนี้	เจ็ญเจ้าตั้งหลาย	คือคนหมู่ไปหา	คบเพื่อน พาลนา
กรวอชบาย	บอกกันเจตเจง	ไคแต่ร้ายร้ายฟุ้ง	เฟื่องให้เสียพงศ์
คนบัญญัติ	รำเบ็งหื้อเจง		
จักคบมิตรแปง	เสียวรัถ		

⁴ ไคลอกค้ำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง พญาพรหม

ส่วนที่ 6

คำขอเรื่องชีวหาสินค้า กับโคลงโลกนิติ มีข้อกีดกันหนึ่งว่าให้เจียมตน ไม่แข่ง
 วาสนากับคนที่ตนไม่สามารถแข่งได้ เหมือนหิ่งห้อยมีแสงริบหรี่จะแข่งกับแสงจันทร์อันใสสว่าง
 ย่อมเทียบไม่ได้

ชีวหาสินค้า		โคลงโลกนิติ	
หิ่งห้อยตัวน้อย	ถามเอยพระเจ้าจันทร์	หิ่งห้อยส่องกนสู้	แสงจันทร์
อันใสส่องงาม	ลอยบนเมฆฟ้า ⁵	มืดเทียบเทียบมรอัน	เอี่ยมซา
		ทองเหลืองหลูสุวรรณ	ธรรมชาติ
		พาลวาตนเองอา	อาจล้ำเลขกวี

ข. การพรรณนาบทกวีร้อยซึ่งวรรณกรรมคำขอบางเรื่องได้แบบจากวรรณคดีภาคกลาง

วรรณกรรมคำขอส่วนใหญ่ไม่มีบทกวีร้อย ยกเว้นเรื่องสุวรรณหอยสังข์
 ป่าตะเพียนทอง และนกกระเจาบ การที่ไม่มีบทกวีร้อยนี้นักแต่งคำขอมีเหตุผลว่าละอายน
 ปากคอ เรื่องเช่นนี้บังคับควรนำมากล่าว แต่วรรณคดีไทยภาคกลางพรรณนาบทกวีร้อย
 โดยใช้สัญลักษณ์ช่อต่าง ๆ เช่น ฝนตก ฟ้ารอง แผลงภูผิง คลึงเคล้าดอกไม้ เป็นต้น
 ซึ่งเป็นการพรรณนาที่ไม่เหมาะสม ดังตัวอย่างจากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาเข้าทูลนางสการะวาตี ดังนี้

บันดาลอิศรย์หัวนหวาด

กับปนาที่นั่นสนั่นเสียง

อสนี่คะนองกองสำเนียง

เปรี๊ยะเปรี๊ยะปลาบแปลบแวบวับ

⁵ ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง ชิวหาสินค้า

เมฆหมอกตระหลบกลมกลุ่ม	มีววมมีคคคุมช่อมอับ
บคบังคาวเคื่อนเคื่อนล็บ	เป็นพยุพยับโพยมบน
โกสุมภ์เสาวรสกีสคขึ้น	ชุ่มชื้นถูกทองละอองฝน
สองกระบัตริย์เกษมสำนคยานกระบมล	อยู่บนแท่นทอง รุจี

ในทอนนี้เห็นเข้าหานางจินตะหรา พรรณณาไว้ดังนี้

เมฆชลาลอแกวแวงสว่าง	อสุรขางขวานเป็รียงเสี้ยงประทรร
ทั้งฝนฟ้าอาเภทไซเทศกาล	ก็ตกชานเซนชาลงนาลง
ยิ่งพรอยพรำน้ำมากเปี่ยมปากบอ	ทวมทั้งทอเล็ดนอยรอยระแหง
โกสุมภ์ุมาณบานแมง	ฝูงแมลงภูผึ้งลงคลึงเคล้า

คาวขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์ ได้พรรณนายทอศจรยศอนเจ้าเงาะอยู่รวมห้องกับ
นางรจนาไฉว

พระพายเป็ค	อากาศเวท
แผนพสุธา	ก็ไหวหวั่นกอง
ยามสองสงวน	ชื่นชมใจของ
อยู่ปายนาทอน	ตบนอย
รำหมอกเหมยหนาว	ตกลงชะชอย
นกหนูใหญ่หนอย	ในคง
นอนตามกิ่งไม้	กอนรังของตน
ก็หยวะหยวกดง	ลมตดิบคอง
เมกชะซอนของ	นอนบนदनคอง
ยามสองบุญเรือง	หนอฟ้า

ไต่มา^๖รวม⁺กัน
อยู่^๖หอ^๖รวม^๖ทอง

แบ่ง^๖ปัน^๖คอบ^๖ตา
คาวา^๖

ควา^๖ขอ^๖เรื่อ^๖ง ป่า^๖ตะ^๖เพ็ญ^๖ทอง พรว^๖ณ^๖า^๖บ^๖ท้อ^๖ศ^๖จ^๖ร^๖ร^๖ย^๖ค^๖อน^๖เจ^๖า^๖สุ^๖ว^๖ร^๖ร^๖วง^๖ศ^๖เ^๖า^๖ห^๖า
นาง^๖แก^๖น^๖จ^๖ัน^๖ไ^๖ว^๖า

บ^๖ัง^๖เก^๖ิ^๖ค^๖ล^๖ม^๖ห^๖อ^๖ว^๖ง
ส^๖าย^๖ฟ้า^๖แ^๖ม^๖บ^๖เก^๖ี้ยว
ฝ^๖น^๖ค^๖ก^๖ห^๖ล^๖ง^๖ย^๖อย
ไ^๖ห^๖ล^๖อ^๖อ^๖ก^๖น^๖า^๖เ^๖ื่อ^๖ง

มี^๖ค^๖ม^๖ว^๖ม^๖าก^๖น^๖ัก
ม^๖ุง^๖เ^๖ื่อ^๖ง
ห^๖วย^๖น^๖อ^๖ย^๖ค^๖ล^๖อ^๖ง^๖เ^๖ื่อ^๖ง
ล^๖น^๖เ^๖ื่อ^๖ง^๖ฝ^๖ิ่ง^๖ก^๖ำ^๖๗

ควา^๖ขอ^๖เรื่อ^๖ง น^๖ก^๖ก^๖ระ^๖จ^๖า^๖บ ไ^๖ค^๖เ^๖พ^๖ร^๖ร^๖ณ^๖า^๖บ^๖ท้อ^๖ศ^๖จ^๖ร^๖ร^๖ย^๖ค^๖อน^๖ส^๖ัพ^๖พะ^๖สิ^๖ทธิ^๖ ก^๖ับ^๖น^๖าง
ทิ^๖พ^๖ย^๖ไ^๖ก^๖ร^๖ส^๖ร^๖อ^๖ย^๖ร^๖วม^๖ท^๖อ^๖ง^๖กัน^๖ไ^๖ว^๖า

เ^๖ื่อ^๖ส^๖อ^๖ง^๖ร^๖ว^๖ม^๖ร^๖ัก
ฟ^๖าร^๖อ^๖ง^๖ร^๖ว^๖น^๖ค^๖ร^๖าง
เก^๖ิ^๖ค^๖อ^๖จ^๖ัน^๖
เม^๖ก^๖สะ^๖เ^๖ื่อ^๖ง^๖น^๖อ^๖ง

บ^๖ไ^๖ค^๖ช^๖ี^๖ค^๖ข^๖ว^๖าง
ไ^๖อ^๖ศ^๖ว^๖ร^๖ล^๖น^๖ก^๖อ^๖ง
เส^๖ี^๖ย^๖ค^๖ง^๖ซ^๖ึ^๖ง^๖ซ^๖อ^๖ง
ถ^๖ึง^๖ย^๖อย^๖๘

บท^๖ท้อ^๖ศ^๖จ^๖ร^๖ร^๖ย^๖ที่^๖พ^๖ร^๖ร^๖ณ^๖า^๖ไ^๖ว^๖เ^๖น^๖ค^๖ว^๖า^๖ขอ^๖ห^๖ัง^๖ 3 เรื่อ^๖ง^๖ค^๖ง^๖ก^๖ล^๖าว ค^๖ง^๖จะ^๖ไ^๖ด้^๖ร^๖ับ^๖อิ^๖ทธิ^๖พ^๖ล^๖จ^๖าก
ว^๖ร^๖ร^๖ค^๖ค^๖ี^๖ภ^๖า^๖ค^๖ก^๖ล^๖าง เ^๖พ^๖ระ^๖ว^๖ร^๖ร^๖ก^๖ร^๖ม^๖ค^๖ว^๖า^๖ขอ^๖ส^๖่ว^๖น^๖ม^๖าก^๖ไ^๖ม่^๖มี^๖บ^๖ท้อ^๖ศ^๖จ^๖ร^๖ร^๖ย^๖ และ^๖จ^๖าก^๖การ^๖พิ^๖จาร^๖ณ^๖
ค^๖ู^๖ท^๖ว^๖อ^๖ย^๖าง^๖บ^๖ท้อ^๖ศ^๖จ^๖ร^๖ร^๖ย^๖เ^๖น^๖ค^๖ว^๖า^๖ขอ^๖ค^๖ง^๖ก^๖ล^๖าว น^๖า^๖จะ^๖อ^๖น^๖ุ^๖ม^๖าน^๖ไ^๖ด้^๖ว^๖า^๖ไ^๖ด้^๖มี^๖การ^๖เ^๖ล^๖ี^๖ย^๖น^๖บ^๖า^๖ม^๖จ^๖าก^๖ว^๖ร^๖ร^๖ค^๖ค^๖ี^๖
ภ^๖า^๖ค^๖ก^๖ล^๖าง

6 ไ^๖ค^๖ด^๖อ^๖ค^๖ำ^๖ป^๖ระ^๖พ^๖ัน^๖ช^๖ไ^๖ว^๖เ^๖น^๖บ^๖ท^๖ที่^๖ 4 เรื่อ^๖ง^๖ สุ^๖ว^๖ร^๖ระ^๖ห^๖อย^๖ส^๖ัง^๖ช^๖
7 ไ^๖ค^๖ด^๖อ^๖ค^๖ำ^๖ป^๖ระ^๖พ^๖ัน^๖ช^๖ไ^๖ว^๖เ^๖น^๖บ^๖ท^๖ที่^๖ 4 เรื่อ^๖ง^๖ ป^๖่า^๖ตะ^๖เพ็ญ^๖ทอง
8 ไ^๖ค^๖ด^๖อ^๖ค^๖ำ^๖ป^๖ระ^๖พ^๖ัน^๖ช^๖ไ^๖ว^๖เ^๖น^๖บ^๖ท^๖ที่^๖ 4 เรื่อ^๖ง^๖ น^๖ก^๖ก^๖ระ^๖จ^๖า^๖บ

ค. คำวรสวรรณะหอยสังข์คล้ายคลึงกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง

บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับว่าเป็นเรื่องที่ตั้งถิ่นฐานนวนโวหาร การพรรณนา ตลอดจนมีลักษณะของบทละครนอกที่สามารถจะนำไปเล่นละครได้ ตัวละครแต่ละตัวมีลักษณะเฉพาะตัวที่เด่น เช่นพระสังข์เมื่อสวมรูปเงาะก็เป็นแบบของตัวตลก เมื่อเป็นพระสังข์ ก็มีบุคลิกสง่างามราวกับเทวดา ท้าวสามลเป็นแบบของคนแก่ที่หวังจะให้ลูกได้ดี ได้คู่ครองที่เหมาะสม ครั้นนางรจนานำให้ผิดหวัง ท้าวสามลก็โกรธแค้นจนหาเรื่องกลั่นแกล้งเจ้าเงาะ บทละครเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่อ่านสนุก เมื่อนักแต่งคำวรสวรรณะหอยสังข์ขึ้น ก็คงคำนึงรอยตามบทละครเรื่องสังข์ทอง จึงมีสำนวนภาษาที่คล้ายคลึงกันหลายตอน ดังได้ยกตัวอย่างไปแล้ว⁹

เอกลักษณ์ของวรรณกรรมคำวรอ

ถึงแม้ว่าชนกรรมจะเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันได้ง่าย แต่วรรณคดีภาคกลางกับวรรณกรรมคำวรอ ก็ถ่ายทอดถึงกันไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในสมัยที่ผู้แต่งได้แต่งคำวรอขึ้นนั้น บางคนอาจไม่ได้อ่านวรรณคดีภาคกลาง บางคนอาจได้อ่านแต่ไม่นิยมเลียนแบบวรรณคดีภาคกลาง จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมคำวรอมีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนวรรณคดีภาคกลางอยู่หลายประการ ดังนี้

1. การพรรณนาธรรมชาติต้นไม้ใบหญ้า

วรรณคดีภาคกลางมักชมธรรมชาติโดยกล่าวถึงต้นไม้ที่มีดอกสวยงาม แล้วเอานามต้นไม้ขึ้นมาเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ผู้แต่งนึกถึง เป็นการพรรณนาสิ่งที่พบเห็นให้สอดคล้องกับความ

⁹ ภูมิพิ 4 เรื่องสุวรรณะหอยสังข์

ในใจ เช่นในวรรณคดีไทย เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ขุนแผนพานางวันทองหนี ได้ชม
ดอกไม้ กล่าวถึงดอกนางแย้ม ชอนชู และชอนกลิ้งไว้ดังนี้

กล่าวถึงดอกนางแย้มว่าเหมือนนางพิมยิ้มแย้มที่ไรฝ่าย
นางแย้มแย้มยิ้มอยู่ริมไพร เหมือนที่ไรฝ่ายพิมเจ้ายิ้มแย้ม

กล่าวถึงต้นชอนชูว่าเหมือน ตอนที่ขุนแผนกับวันทอง เป็นชู้กัน
ชอนชูชออรชร เหมือนเราชอนเป็นชู้คุณแฉลม

เมื่อเห็นดอกชอนกลิ้งขุนแผนก็ว่าเหมือน กลิ้งแกมของวันทองในวันสังข์
ชอนกลิ้งสังข์กลิ้งประทีนแกม เหมือนกลิ้งแกมโถมยงเมื่อสังข์

วรรณกรรมคาวชอมีบทพรรณนาธรรมชาติในป่าที่แปลกไปจากวรรณคดีภาคกลาง
เช่นมีการกล่าวถึงต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นในป่าภาคเหนือเช่น ต้นสัก เต็ง รั้ง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่นำ
มาใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน กล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่ใช้เช้ายาแผนโบราณ และกล่าวถึง
กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ก. ต้นไม้ใหญ่	ประเภทไม้สัก	ตะเคียน	ยาง	เต็ง	รั้ง	และประจุก	เป็นต้น
ป่าไม้อุกหนา							ต้นไม้ใหญ่ต้นหนอย
ไม้สักเคียนยาง							ก็หนัก
เขาจางเคื่อแปง							แปนฝาแปนพับ
เหลาโทเตาเกียง							งามดี
ไม้เป่ากู่แงะ							เลางามดีหลี
แปงเส้าจาคี							ปากกั้นไม้ไค ¹⁰

¹⁰ ไม้ดอกคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องมูลละกิติ

ข. พันธุ์ไม้ที่ไซ้เขายาแผนโบราณที่คงเหลือไว้ตามป่าภาคเหนือ เช่นกล่าวถึง
 ไม้หาคนมควาย แหนเครือ แหนตน ราชพฤกษ์ เครือออน ฝอยลม
 มะอังกะเนาะ เหมาคตน เหมาสาย หอชะปายควายและไม้จะ
 ไม้ยากกั้นกั ทยาคยายเป็นสาย
 ไม้หาคนมควาย แหนเครือแหนตน
 ลมแดงเครือออน จางหวั้นซันตน
 ฝอยลมมี ทยอนยอย
 หมอเขาเอาแปง ยาเก็ดลูกนอย
 แปงลมวาอัน เนอนาย
 ไม้มะอังกะเนาะ เหมาคตนเหมาสาย
 หอชะปายควาย ไม้จะวาอัน¹¹

ค. กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ เช่นเอื้องคำ เอื้องผึ้ง เอื้องสามปอย เอื้องชางนาว
 เอื้องดิน เอื้องเงิน เอื้องชางคำและฟ้ามุย ภาษาดินเหนือเรียกกล้วยไม้
 ว่าเอื้อง และใช้คำว่าเอื้องนำหน้าชื่อเฉพาะของกล้วยไม้ ดังนี้
 มีเสียก้ออัน เอื้องคำเอื้องผึ้ง
 ตั้งสามปอยเลิง ชางนาว
 ชะเตียงเอื้องดิน เอื้องเงินสรวัยป่า
 มีในเขตลาว ทิดคำ
 หน่าผาจี ๆ นำหวยตกข่า
 คอกเอื้องชางคำ สี่ฟ้ามุยหอม¹²

11 ไค่ถอกคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องมูลละกิตติ

12 ไค่ถอกคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องชางสะตัน

ง. นอกจากนี้ การพรรณาธรรมชาติต้นไม้ในป่าที่ชมดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เหมือน
 พรรณคดี แต่เป็นการชมดอกไม้โดยบอกชื่อและลักษณะเท่านั้น ไม่มีการ
 เปรียบเทียบกับความในใจต่อช่างใดเช่น กล่าวถึงดอกไม้ระแลง มหาหงส์
 กระดังงา เต็ง เปา อุน พิกุล พะยอม จำปา จำปี เป็นต้น

ระแลงหอมไกล ⁺	ตายเหินดอกไม้ ⁺
ฝูงสะมันงา	ดอกไม้แยะ
ดอกไม้เปาดอกไม้ ⁺	พิกุลอยู่แพะ
เจ้าแคะแก้ว ⁺	เค็ดคม
พะยอมหยอนหยอย	เป็นสร้อยเวहन
มาหอมควยลม	ลาวาคีคักดิน ⁺ ตอม
+++ ⁺	นารีเก็บ ⁺ ส้ม
มาหอมระเมา	ยี่งนก ⁺ 13

2. การพรรณาความงามของผู้หญิง

วรรณกรรมภาคกลางมักชมความงามของผู้หญิง ด้วยอุปมาอุปไมยแบบเดียวกัน เช่น
 ใบหน้างามดังดวงจันทร์ คิ้วโก่งค้งคั่นขน พรรณคดีภาคกลางจึงมีแบบฉบับของ ความงาม
 แบบหนึ่งดังจะยกตัวอย่าง จากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 เรื่อง รามเกียรติ์ ดังนี้

- ก. ชมใบหน้างามดังดวงจันทร์
 พิศพิศ⁺ตรนอง⁺พิศ⁺ตร⁺ดั่ง⁺ดวงจันทร์
- ข. ชมคิ้วโก่งค้งคั่นขน
 พิศชนง⁺ค้ง⁺คั่น⁺ขน⁺ศิल्प

13 ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องวรรณกรรม

- ค. ดวงตางามคังตาเนื้อทราย
พิศเนตรคังเนตรมฤติน
- ง. พันคังนิต
พิศทนต์คังนิตเรียบราย
- จ. ปากคังจะแยม
พิศโอษฐ์โอษฐ์เฝ้ายมคังจะแยม
- ฉ. จมูกงามเนิกนาย
พิศนาสิกถนลมนเิกนาย
- ช. แกมงามคังทอง
พิศปรางคังปรางทองพราย
- ซ. ใบหูงามคังคอกไม้
พิศกรรณกรรณคัลลายบุษยง
- ฅ. ออกคังคอกบัวทอง
พิศถันคังควงประทุมมาศ
- ญ. ลำคองงามคังคองหงส์
พิศกัณโวลาคังคองหงส์
- ฎ. แขนคังงวงขวาง
พิศกรคังงวงกชาพงศ

ในวรรณกรรมคำวชอบความงามของผู้หญิงไว้แปลกไปจากวรรณคดีภาคกลาง
เช่น ชมคิ้วโก่งคังจันทร์ขวางแรม ริมฝีปากแดงงามราวลูกคำลึง คังนี้

- ก. ขมิบไบนาวามีรัศมีราวกับแสงดาวลูกไก่
 พระพักตร์แห่งนง มีรัศมี
 เหมือนแสงดาววิ บิมิเมฆผ่า¹⁴
 และไบนาน้ำที่ถ่อวางนนั้น ควรเป็นไบนาน้ำที่ต้มเอิบคั่งจะยืมอยู่เป็นนิจ
 หน้าจุมยวาย ผองพระผู้มีสี่
 เหมือนจักพาทิ ปราศยปากต่าน¹⁵
- ข. ดวงตาเหมือนตานิล
 ตั้งสองดวงตา เนตรเจานองจัน
 เปรียบเหมือนคันอื่น นิลคำ¹⁶
 และดวงตาเป็นประกายไทระริกราวกับดวงเคื่อนเคลื่อนให้พันเมฆ
 สองตาไหล คังเคื่อนคันผ่า
 มาโสภางาม เลิศล้ำ¹⁷
- ค. ก้าวโก่งคั่งพระจันทร์แรมสิบสองค่ำ
 ก้าวโก่งกอม แวค่อมตาขำ
 เหมือนจันเคื่อนแรม สิบสองค่ำไค้¹⁸
 และก้าวโก่งคั่งเรียวไผ่
 ก้าวกลมกงสอย เรียววง¹⁹
- ง. ริมฝีปากเป็นชมพูอมแดง เหมือนแสงทับทิม
 ริมปากออนแดง เหมือนแสงกอไค้
 มางามวิไล เลิศล้ำ²⁰

14, 15, 16, 17, 18 ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง ป่าตะเพียนทอง

19 ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องวรรณพราหม

20 ได้ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่องป่าตะเพียนทอง

และริมฝีปากแดงเหมือนผลหมากเข่า	(ผลไม้ชนิดหนึ่ง) และผลคำดิ่ง
ริมฝีปากแดง	เหมือนหน่วยหมากเข่า
ลูกคำดิ่งเครือ	กำจา ²¹
และริมฝีปากแดงเหมือนทาควยหาง	(ยางไม้ชนิดหนึ่งมีสีแดง ใช้ทารมกระดูก)
ริมฝีปากแดง	เหมือนหางลาวาคเจด
จักชั้นผอเหยียบ	กอยดู ²²
และริมฝีปากแดงงามคังผลชมพู	
ริมฝีปากแดงงาม	เปรียบโคหน่วยไม้
จุมปูเตศโต	สุกกี้ ²³
จ. ผมมีสีคังคราม	
+ เกษาม	เหมือนคานน้ำหอม ²⁴

เท่านั้นยกตัวอย่างมานี้จึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมคำขอมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว
 แม้จะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีภาคกลางก็มาได้เพียงเล็กน้อย เช่น การพรรณนาบทศีร์จรรย์
 นอกจากนั้นวรรณกรรมคำขอมเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเป็นของตัวเองโดยแท้

- 21, 24) ไถ่ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง จันทะชา
 23) ไถ่ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง ป่าตะเพียนทอง
 22) ไถ่ถอดคำประพันธ์ไว้ในบทที่ 4 เรื่อง หงส์หิน